

OLGU SUNUMU

Covid-19 Pandemisinde Emziren Anne Olmak: Olgu Sunumu

Ayşe İrem GÖKÇEK¹

ÖZ

Bu olgu sunumu, 36 yaşında bir annenin Covid-19 pandemisinde ilk emzirme sürecini, yaşadığı meme sorunlarını ve bakımı için uyguladığı geleneksel yöntemleri, duygu ve düşüncelerini kapsamaktadır. Bu veriler anne ile Mayıs 2022 tarihinde yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmış ve annenin ifadeleri değiştirilmeden olgu sunumuna eklenmiştir. Anne S.A, emzirme konusunda bilgi eksikliği nedeniyle emzirme sürecinde meme ucu çatlağı ve mastit gibi meme sorunları yaşamıştır. Şikayetleri devam eden anne bu süreçte korona virüs hastalığına yakalandığı için tekrardan hastaneye başvuramamış ve online emzirme danışmanlığı almaya başlamıştır. Anne online olarak aldığı emzirme danışmanlığından olumlu sonuç aldığını, online danışmanlık sonrası emzirme yöntemlerini öğrendiğini, sorunlarının çözüldüğünü ve emzirmeyi sürdürdüğünü bildirmiştir. Pandemi sürecinde gebelik, doğum ve doğum sonrasında olan anneler olumsuz etkilenmiştir. Olgudan çıkarılacaklar, pandemi gibi durumlarda emzirmenin sürdürülmesinde online emzirme gibi farklı yöntemlerin kullanılmasının hizmetin sürekliliği açısından önemini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, ebelik, emzirme

Being a Breastfeeding Mother in The Covid-19 Pandemic: Case Report

Ayşe İrem GÖKÇEK¹

ABSTRACT

This case report covers the first breastfeeding process of a 36-year-old mother during the Covid-19 pandemic, her breast problems and traditional methods of care, feelings and thoughts. These data were collected with the mother-to-face interview technique and added to the case report without changing the mother's expressions. Due to the lack of knowledge about breastfeeding, Anne S.A experienced breast problems such as nipple cracks and mastitis during breastfeeding. The mother, whose complaints continued, could not apply to the hospital again because she caught the corona virus disease in this process and started to receive online breastfeeding counseling. The mother reported that she received positive results from the online breastfeeding counseling, that she learned breastfeeding methods after the online counseling, that her problems were resolved and that she continued breastfeeding. During the pandemic process, mothers who were pregnant, giving birth and postpartum were adversely affected. What will be taken out of the case shows the importance of using different methods such as online breastfeeding in the continuation of breastfeeding in cases such as pandemics for the continuity of the service.

Key Words: Breast feeding; COVID-19; Midwifery

¹İstanbul Atlas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ebelik, İstanbul, Türkiye.

Sorumlu Yazar: Ayşe İrem GÖKÇEK

E-posta adresi: gokcek.airem@gmail.com

ORCID No: 0000-0003-2917-1439

Gönderi Tarihi: 04.11..2022

Kabul Tarihi: 27.03.2023

Bu makale 2. Uluslararası Emzirme Gerçeği Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Corona virüsün neden olduğu bulaşıcı hastalık olan COVID-19, şiddetli üst solunum yolu enfeksiyonuna neden olmaktadır (1,2). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) çocukların doğumdan sonra ilk altı ay boyunca sadece anne sütü ile beslenmelerini ve sonrasında en az iki yaşına kadar tamamlayıcı besinler ile emzirmenin sürdürülmesini önermektedir. Aynı zamanda salgınlar gibi durumlarda anne sütü ile beslenmenin sürdürülmesi ve korunması gerektiğini de önemle belirtmektedir (3,4). Chen ve ark. (2020) tarafından yürütülen bir araştırmada son trimesterde olup test sonucu ile onaylanan COVID-19 tanısı alan dokuz gebenin altısından sezaryen doğum sonrasında amniotik sıvı, kord kanı, anne sütü ve bebeklerden boğaz sürüntüsü alınmış ve COVID-19 için yapılan testlerin sonucu negatif çıkmıştır (5). Benzer şekilde diğer çalışmalarda da anne sütü ile direk geçiş saptanmamıştır (6-9). Pandemi gebelerin ve emziren annelerin endişe ve korku yaşamasına yol açmıştır. Yapılan çalışmalarda pandemi nedeniyle annelerin bebeklerini emzirmeye başlamayı ertelediği veya emzirmeyi bırakma gibi olumsuz

davranışlar gösterdikleri görülmüştür (10,11). Covid-19 nedeniyle anneler özellikle postpartum dönemde sınırlı profesyonel destek alabilmektedir (12). Sosyal mesafe önlemleri de kadınların sosyal ve aile desteklerini de olumsuz etkilemiştir. Yüz yüze yöntemler ile emzirme eğitiminin verilemediği veya etkin danışmanlık yapılmadığı durumlarda, teknolojinin kullanımı alternatif bir yöntem olup, emzirme eğitiminde yarar sağlamaktadır (13). Günümüzde de teknolojinin gelişmesi ve erişiminin kolay olması sayesinde sıklıkla kullanılan eğitimlerin (yüz yüze, broşür vb.) yerini web tabanlı eğitimler almıştır. Literatür incelemesinde de web tabanlı eğitimlerin etkili olduğu görülmektedir (14-16).

Kadınların pandemi gibi olumsuz koşullarda emzirmenin devamlılığını sağlayabilmesi, olası meme sorunlarını erken dönemde saptayabilmesi için danışmanlık sağlanması son derece önem arz etmektedir. Olgu sunumunda pandemi sürecinde doğum yapan bir annenin bebeğini emzirirken yaşadığı sorunları ve bu sorunlarla baş ederken uyguladığı geleneksel yöntemleri ve duygu ve düşüncelerini içermektedir. Çalışma, Mayıs 2022

tarihinde yapılmış olup annenin evinde yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır. Annenin ifadeleri değiştirilmeden olgu sunumuna eklenmiştir. Annenin bilgi mahremiyeti açısından gizliliğin korunması ve özerkliğe saygı gibi etik ilkelere uygun olarak hazırlanmıştır. Anne ile görüşme öncesinde bilgilendirme yapılmış, yazılı ve sözlü onam alınmıştır.

OLGU SUNUMU

Olguda yer alan anne (S.A.); üniversite mezunu, otuz altı yaşında, on üç yıllık evli ve i2 kız çocuğuna sahiptir. Anne S.A. özel bir hastanede sezaryen ile doğum yapmıştır. Akraba evliliği yapmış olan ailenin ilk çocuğu Edwards Sendromu (Trizomi 18) tanısı ile doğmuştur. Anne S.A ilk çocuğunu hastalığı nedeniyle emziremediğini, ikinci çocuğu yedi aylık olan anne doğum sonrası ilk bir saat içinde bebeğiyle ten teması sağladığını ve hemen emzirmeye başladığını belirtti. Anne S.A. emzirme ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etti “ Bir bebeği emzirmek eşsiz bir duygu... Bebeğimi kucağına alıyorum emzirirken onun göğsümden sütü çektiğini hissediyorum. Çocuğumu kesinlikle emzirmek istiyorum.” Anne S.A. doğum sonrası servisteki ebelerin emzirme

konusunda bir eğitim vermediğini sadece memeyi tutturup emdiğini kontrol ettiklerini belirtti. Pandemi sürecinde doğum yapan anne bu süreçte yalnız olduğunu pandemi nedeniyle ailesinin gelemediğini belirtti. Anne S.A. gebelik ve doğum sürecinde de emzirme eğitimi almamıştı. İlk çocuğundan da emzirme deneyimi olmayan anne ilk haftalarda meme çatlağı yaşadığını ifade etti. Anne S.A. yaşadığı süreci şu şekilde ifade etti: “Doğum sonrası ilk haftalarda emzirirken göğsümdede ağrı ve acı hissetmeye başladım. İnternette araştırdığım zaman bunların çatlak olduğunu öğrendim... Bebeğimin göğsümü tamamen tutması için uğraşım. Ama bebeğimin sanki bu şekilde boğulacakmış gibi geldi ve korktuğum için yapmaktan vazgeçtim, yaralar daha da arttı.” Anne S.A. emzirmeye devam ettikçe şikayetinin ve endişesinin daha da arttığını ifade etti. “Çatlaklar artmaya başladıktan sonra emzirmek benim için daha da korkunç bir hal almıştı. Canım çok acıyor ve çatlaklardan bazıları hafif hafif kanıyordu. Böyle olunca bebeğime zarar vereceğini düşünerek emzirmeyi bırakmayı bile düşündüm...” Anne S.A. evde bitkisel yöntemler uygulamaya başladığını belirtti. “İnternette

çatlakla baş edebilmem için yöntemler araştırmaya başladım... Annemde bana zeytinyağı sürebileceğimi söyledi.” Anne S.A. denediği yöntemlerin iyi gelmediğini görünce doktora danıştığını belirtti. “Kontrol için doktora gittiğimde doktorum bana bir krem verdi. Kullandığım zaman şikayetim azaldı.”

Lohusalığının ilk haftalarında olumsuz etkilenen anne sürece yönelik duygu ve düşüncelerini şu şekilde ifade etti: *“Doğum sonrasında çok yalnız kaldım. Ailem pandemi nedeniyle gelemedi. Nasıl emzirmem gerektiğini bilmediğim için. çatlaklarla uğraşmak zorunda kalmıştım.”* Anne S.A. göğüs ucu çatlakları nedeniyle emzirme sıklığını azaltınca göğsünde sertlik oluştuğunu fark ettiğini belirtti. Şişliğin birkaç gün geçtikçe daha da büyüdüğünü ve ağrımaya başladığını belirtti. *“...göğsümde küçük top gibi bir şey elime gelmeye başladı. Gün geçtikçe ağrı da oluşmaya başladı... Korkmaya başladım. Kanseri olabilir miyim diye bile düşünmüştüm... Birkaç gün sonra ateşim çıkmaya başladı... Doktor göğsümü muayene etti ve mastit başlangıcı olduğunu söyledi...”* Anne S.A. doktorunun verdiği ilacı kullanmasına rağmen ateşi düşmeyince PCR testi vermek için doktora gittiğini

ve testinin pozitif olduğunu belirtti. Anne S.A. testinin pozitif çıkmasından kısa bir süre sonra filyasyon ekibinin geldiğini belirtti. *“Filyasyon ekibine emzirdiğimi söyleyince bana ilaç vermediler. Ellerimi yıkamam gerektiğini ve maske takılı bir şekilde emzirmem gerektiğini söylediler...”* Anne S.A. karantina nedeniyle sağlık kurumlarından destek alamadığını belirtti. Anne S.A. bu süreçte tarafımıza ulaşmış ve online toplantılar ile emzirme eğitimi almıştır. Çevrimiçi toplantılarda anneye sözel ve maket üzerinde eğitimler verilmiştir. İlk olarak anneye emzirme eğitimi verilmiş daha sonrasında yaşadığı sorunlarına yönelik danışmanlık sağlanmıştır. Anne S.A. bu süreci şu şekilde ifade etmektedir: *“Sizinle toplantılar yaptıktan sonra bebeğimi daha bilinçli emzirmeye başladım. Önerdiğiniz masaj yöntemlerini denedim ve bebeğimi sık sık emzirdim. Bir süre sonra göğsümde ki şişlik küçülerek gitti. Daha öncesinde ne kadar yanlış emzirdiğimi sizin anlattıklarınızdan sonra daha iyi anladım. Şimdi bebeğim daha iyi sütü emiyordu bunu hissediyordum... Bir çocuğum daha olursa kesinlikle emzirme eğitimi almak istiyorum. Bu süreci tekrar yaşamak istemiyorum...”* Anne S.A.

emzirme eğitimin konusundaki düşüncelerini şu şekilde ifade etti. *“Karantinada olduğum için emzirme eğitimimi çevrimiçi olarak almak zorunda kaldım. Çok şey öğrenmeme yardımcı oldu... Mastit ile ilgili şikayetlerim azaldı... Doğru emzirmenin nasıl olduğunu öğrendim. İnsan online eğitimle de öğrenebiliyor... En azından karantinam bitene kadar bana yol gösterici oldu.”*

TARTIŞMA

Emzirmenin sürdürülmesinin sağlanması pandemi sürecinde de önemini korumaktadır. Düzenli ve verimli emzirmenin sağlanması için emzirme eğitiminin ve desteğinin sağlanması gerekmektedir. Anne S.A. emzirmeyi sürdürmek istediğini gösteren şu ifadeleri kullanmıştır. *“Çocuğumu kesinlikle emzirmek istiyorum.”* Anne S.A. bu ifadesi ile emzirmenin yenidoğan sağlığı için çok yararlı bir besin olduğunu bildiğini bize düşündürmektedir. Anne S.A. benzer şekilde Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)’nün rehberinde de (2018) emzirmenin, çocukların büyüme, gelişmesinin ve bağışıklığının sağlanmasının temelini oluşturduğu vurgulanmaktadır (12). Anne S.A. emzirmeyi sürdürmek istese de bu konuda yalnız kaldığını ifade etmiştir. Anne S.A. emzirme

konusunda bilgi eksikliği bulunduğu için emzirme döneminde meme sorunlarından olan meme ucu çatlağı ve mastit sorunu ile karşılaşmıştır. Pandemi nedeniyle şikayetlerinin başladığı erken dönemde bir sağlık personeline danışmadığı için şikayetlerinin arttığı görülmüştür. Emzirme eğitimi aldıktan sonra şikayetlerinde azalma olduğu görülmüştür. Anne S.A. bu durumu şu şekilde ifade etmiştir. *“Sizinle toplantılar yaptıktan sonra bebeğimi daha bilinçli emzirmeye başladım. Önerdiğiniz üzere bebeğimi sık sık emzirdim. Bir süre sonra şikayetlerim azalmaya başlamıştı...”*

Anne S.A. danışmanlık aldığı süreçte karantinada olması nedeniyle eğitimlerini online olarak sürdürmüştür. Aldığı eğitime yönelik duygu ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Karantinada olduğum için emzirme eğitimimi online olarak almak zorunda kaldım ama kesinlikle çok şey öğrenmeme yardımcı oldu... Doğru emzirmenin nasıl olduğunu öğrendim... Online eğitim hiç eğitim almamaktan çok daha iyi bence...”* Anne S.A.’nın bu ifadesi emzirme eğitiminin annenin emzirmeye yönelik bilgi eksikliğinin giderilmesinde etkili olduğunu ve

emzirme eğitiminin önemini bildiğini düşündürmektedir.

SONUÇ

Doğum sonrası emzirmenin sürdürülmesinin sağlanabilmesi için annelerin desteğe, bilinçlendirilmeye ve bilgi eksikliklerinin giderilmesine ihtiyaçları vardır ve bu desteğin sağlanması son derece önemlidir. Emzirmenin sürdürülmesinde annelerin emzirme danışmanlığı alması gerekmektedir. Özellikle içinde bulunduğumuz pandemi koşullarında annelerin bu konuda eğitim almış sağlık profesyonelleri tarafından desteklenmesinin önemi tartışılmazdır. Annelerin en büyük destekçisi olan ebeler özellikle pandemi süreçlerinde kadınların yanında olmalıdır. İnternet erişimi ile çevrimiçi olarak sağlanan danışmanlıklar pandeminin olumsuz sonuçlarından biri olan karantina süreçlerinde kolaylaştırıcı bir yoldur. Annenin çevrimiçi olarak eğitim aldıktan sonra daha bilinçli emzirmeye başladığı görülmüştür. Bu yöntem bize, sağlık profesyonellerine ulaşmakta sorun yaşayan annelerde çevrimiçi eğitimleri kullanabileceğimizi de göstermiştir. Bu pandemi sürecinde ebelerin annelere destek olması ve dijitalleşen dünyanın

gelişmelerinden de yararlanarak annelere çevrimiçi eğitim imkanları sunması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

1. World Health Organization, Coronavirüs (COVID-19) [İnternet]. 2021. Erişim Linki: https://www.who.int/health-topics/coronavirus#tab=tab_1.
2. Wang CL, Liu YY, Wu CH, Wang CY, Wang CH, Long CY. Impact of Covid -19 on pregnancy. *Int J Med Sci*, 2021; 18(3):763-767.
3. Rasmussen SA, Smulian JC, Lednický JA, Wen TS, Jamieson DJ. Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) and pregnancy: what obstetricians need to know. *Am J Obstet Gynecol*. 2020;222(5):415-426. doi: 10.1016/j.ajog.2020.02.017.
4. World Health Organization Q&A on COVID-19, pregnancy, childbirth and breastfeeding. World Health Organization. [İnternet]. 2020. Erişim Linki: <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-on-covid-19-and-pregnancy-and-childbirth>
5. Chen H, Guo J, Wan, C, Luo F, Yu X. Zhang, W. et al. Clinical characteristics and intrauterine vertical transmission potential of COVID-19 infection in nine pregnant women: a retrospective review of medical records. *The Lancet* 2020;395(10226):809-15.
6. Fan C, Lei D, Fang C, Li C, Wang M, Liu Y. et al. Perinatal Transmission of 2019 Coronavirus Disease-Associated Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus 2: Should We Worry? *Clin Infect Dis*. 2021;72(5):862-864. doi: 10.1093/cid/ciaa226.
7. Stower H. Lack of maternal-fetal SARS-CoV-2 transmission. *Nat Med*. 2020;26(3):312. doi: 10.1038/s41591-020-0810-y. PMID: 32161408; PMCID: PMC7096028.
8. Yu Y, Li Y, Hu Y, Li B, Xu J. Breastfed 13 month-old infant of a mother with COVID-19 pneumonia: a case report. *Int Breastfeed J*. 2021;6;15(1):68.
9. Salvatore, CM, Han JY, Acker KP, Tiwari P, Jin J, Brandler M, et al. Neonatal management and outcomes during the COVID-19 pandemic: an observation cohort study. *Lancet Child Adolesc Health*. 2020;4(10):721-727.
10. Peng S, Zhu H, Yang L, Cao L, Huang X, Dynes M, et al. A study of breastfeeding practices, SARS-CoV-2 and its antibodies in the breast milk of mothers confirmed with COVID-19. *Lancet Reg Health West Pac*. 2020;4:100045. doi: 10.1016/j.lanwpc.2020.100045.
11. Motrico, E., Mateus, V., Bina, R., Felice, E., Bramante, A., Kalcev, G, et al. Good practices in perinatal mental health during the COVID-19 pandemic: a report from task-force RISEUP-PPD COVID-19. *Clínica y Salud*, 2020;31(3), 155-160.
12. WHO, World health Organization. Guideline: counseling of women to improve breastfeeding practices. 2018. [İnternet]. Erişim Linki: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241550468>
13. Başer, A., & Sezer, H., Şahin, H. (2020). Covid 19 pandemi sürecinde anne sütü ve emzirme eğitimi yönetimi. *DENT*, 28(29).
14. Hull, N., Kam, R. L., Gribble, K. D., Hull, N. (2020). Title: Providing breastfeeding support during the COVID19 pandemic: Concerns of mothers who contacted the Australian

- Breastfeeding Association. medRxiv., 1–32. <https://doi.org/10.1101/2020.07.18.20152256>
15. Şensoy, F., & Koçak, D. Y. (2021). Emzirme danışmanlığında güncel yaklaşımlar. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 427-435.
 16. Lau Y, Htun TP, Tam WS, Klainin-Yobas P. (2016). Efficacy of e-technologies in improving breastfeeding outcomes among perinatal women: a meta-analysis. *Maternal & Child Nutrition*, 12(3), 381-401.